

PEDAGOGIA
SECOLULUI
XXI

IOAN NEACȘU, LOREDANA MANASIA, TEODORA CHICIOREANU

ELABORAREA LUCRĂRILOR DE LICENȚĂ, DISERTAȚIE ȘI GRADUL DIDACTIC I

GHID ȘTIINȚIFIC ȘI METODOLOGIC

Editura Paralela 45

Ioan NEACȘU
Loredana MANASIA
Teodora CHICIOREANU

Elaborarea lucrărilor de licență, disertație și gradul didactic I

Ghid științific și metodologic

INVITAȚIE LA LECTURĂ INTELIGENTĂ.....	7
CAPITOLUL 1. DE LA IDEE LA PROIECT VIA PLANIFICAREA ACTIVITĂȚII DE CERCETARE.....	11
A. Stabilirea scopului și obiectivelor lucrării.....	11
B. Planificarea etapelor de elaborare a lucrării.....	12
C. Valorile tematice în cercetarea și proiectarea lucrărilor.....	14
D. Cercetarea bibliografică. Selecția, analiza și organizarea resurselor informaționale.....	19
E. Rolurile, misiunile și responsabilitățile cadrului didactic coordonator.....	42
F. Responsabilitățile candidatului.....	43
CAPITOLUL 2. CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ – REPERE TEORETICE ȘI APLICATIVE.....	45
A. Validitate și fidelitate – concepte și vectori în construcția cercetării.....	45
B. Variabile, ipoteze și control.....	54
C. Strategii de cercetare.....	69
D. Populație, eșantionare și eșantion.....	78
E. Metode, tehnici și instrumente de colectare a datelor.....	82
F. De la metodă la date – procesul de colectare.....	93
G. Prelucrarea și analiza datelor.....	98
H. Aspecte privind managementul proiectelor de cercetare.....	115
CAPITOLUL 3. REPERE ÎN ELABORAREA, REDACTAREA ȘI PREZENTAREA LUCRĂRILOR.....	121
A. Elaborarea manuscrisului.....	121
B. Redactarea textului științific.....	137
C. Prezentarea lucrării.....	166
D. Evaluarea – criterii, recomandări, practici.....	172
CAPITOLUL 4. ETICĂ ÎN CERCETARE. FRAUDA ȘTIINȚIFICĂ.....	181
A. Norme etice în colectarea și publicarea rezultatelor cercetării.....	181
B. Acuratețea datelor.....	182
C. Autorul și respectarea drepturilor participanților la cercetare.....	183
D. Protejarea dreptului de proprietate intelectuală.....	185
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.....	195
INDEX DE SUBIECTE.....	203
ANEXE.....	205
Anexa 1: Aplicații pentru citirea codurilor QR.....	205

DE LA IDEE LA PROIECT VIA PLANIFICAREA ACTIVITĂȚII DE CERCETARE

1

A. STABILIREA SCOPULUI ȘI OBIECTIVELOR LUCRĂRII

Din perspectivă științifică, scopul unei lucrări științifice realizate la finalizarea unui ciclu de studii este investigarea evaluativ-critică a unei realități sociale, economice, tehnice, prin utilizarea unor metode științifice adecvate.

În proiectarea lucrării de absolvire, absolventul va debuta prin focalizarea ariei de finalități pe care dorește să le atingă în elaborarea lucrării. Pentru creșterea relevanței practicii, recomandăm formularea și organizarea finalităților pe axe și niveluri optime de generalitate.

Prin parcurgerea etapei de stabilire atentă a obiectivelor lucrării, studentul va răspunde întrebării: Ce îmi propun să realizez prin elaborarea lucrării?

Stabilirea scopului are rolul să susțină candidatul în delimitarea unei anume arii tematice, care va fi rafinată pe parcursul selecției, organizării și analizei resurselor bibliografice.

EXEMPLU

În contextul unei cercetări care focalizează ideea optimizării problematicii asistenței la clasă (efectuată de către directorul instituției de învățământ sau inspectorul de specialitate), scopul – ca finalitate de rang general – poate fi astfel formulat:

Scopul acestei cercetări constă în a propune abordări cu rol ameliorativ și de restructurare a practicilor de asistență la clasă în învățământul primar, prin valorificarea unor elemente de teoria și practica managementului calității.

Prin derivare, pot fi stabilite următoarele *obiective*:

01. Realizarea unei analize descriptive a problematicii managementului educațional, cu focalizare pe segmentul învățământ primar;
02. Investigarea opiniei managerilor educaționali asupra rolului și funcțiilor asistenței eficiente la activitățile didactice în contextul învățământului primar;
03. Investigarea opiniei cadrelor didactice asupra rolului și funcțiilor asistenței observative și transformativă la activitățile didactice;
04. Realizarea unei analize comparative în raport cu opiniile actorilor-pereche (manageri educaționali și cadre didactice) cu privire la asistența la clasă;
05. Elaborarea unui set de instrumente care să potențeze calitativ practica asistenței la clasă.

B. PLANIFICAREA ETAPELOR DE ELABORARE A LUCRĂRII

Planificarea cercetării constituie o fază esențială în realizarea oricărei cercetări (abordări descriptive, explorativ-investigative practice). Rolul planificării este acela de a contribui la reducerea riscurilor care pot apărea și împiedica cercetătorul să deruleze cu succes cercetarea empirică sau teoretico-metodologică, valorică, descriptivă, narativă, explicativă. Activitățile întreprinse în această fază vizează: stabilirea scopului și a obiectivelor proiectului; definirea cu claritate a activităților; descrierea secvențelor de derulare concretă a lor; identificarea resurselor și a costurilor necesare; dezvoltarea unui grafic de alocare a timpului disponibil; stabilirea ipotezelor de lucru ș.a.

Etapile derulării unei cercetări științifice cunosc variații minore în raport cu domeniul în care se desfășoară cercetarea.

Un *prim jalon* de la care pornește cercetarea este reprezentat de *nevoile sociale cu tematică educațională, economică ș.a.*, identificate prin cunoașterea și analiza unor date secundare, relevate de documente și care conduc, prin operații de selecție și restructurare, la focalizarea/identificarea problemei de cercetare (vezi Figura 1).

Pentru majoritatea tinerilor cercetători, analiza unor fenomene, procese sau conduite este relaționată cu formularea unor întrebări generale.

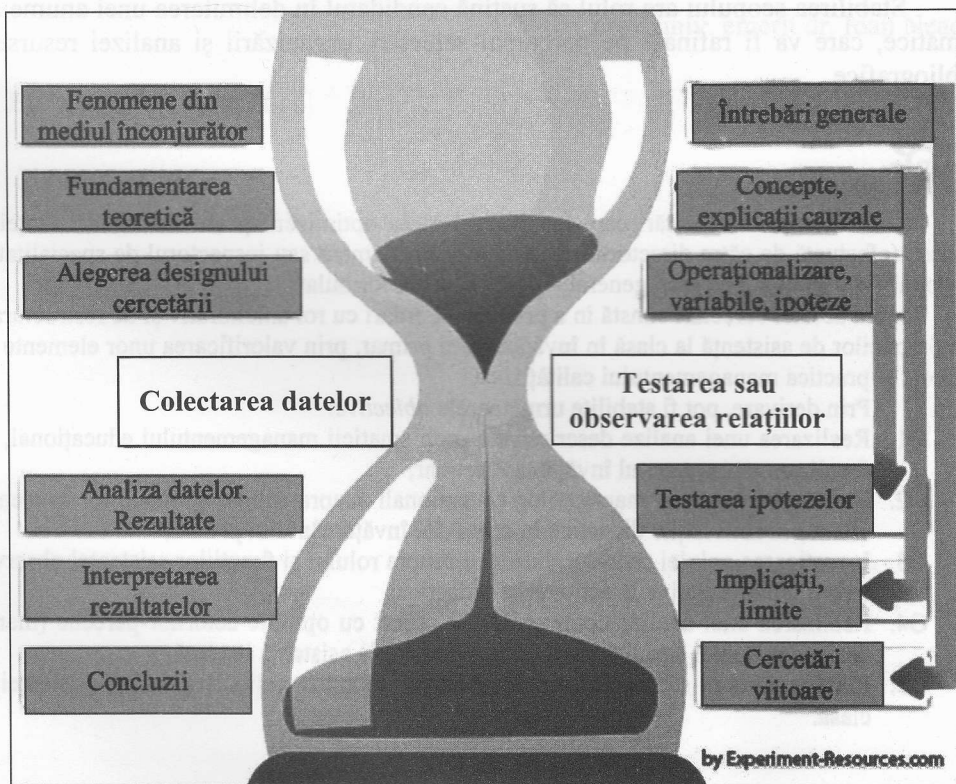

Figura 1. Etape în derularea unei cercetări științifice

Această întrebare inițială poate avea un caracter vag, care se rafinează și se modifică prin intermediul cercetării bibliografice și al fundamentării teoretice.

Prin operații de selecție și restructurare, întrebarea generală conduce la restrângerea ariei de interes în cercetare. Acestui demers îi este asociată formularea unei *probleme de cercetare*.

TEMĂ DE REFLECȚIE

Reflecțiați la cercetarea pe care vă propuneți să o elaborați. Care sunt întrebările generale de la care pornește demersul dumneavoastră investigativ?

Selectarea și definirea problemei de cercetare reprezintă o etapă de interes major în ansamblul demersului de cercetare și pentru finalizarea cu succes a acestuia. Pentru selectarea adecvată a problemei de cercetare, vom aborda, ca prim pas, conturarea unei arii problematice mai largi, care să ne permită ulterior îngustarea perspectivei și focalizarea acesteia.

De exemplu, una dintre nevoile majore ale sistemului de învățământ este aceea de a-i motiva pe elevi să învețe. Pentru a formula problema de cercetare, vom identifica posibili factori care îi motivează sau îi demotivează pe elevi să învețe mai bine. Nu ne va interesa însă să investigăm relația dintre toți acești factori și motivația pentru învățare a elevilor (ar necesita prea mult timp și prea multe resurse). Presupunem că ne oprim atenția asupra relației dintre notă și motivația elevilor pentru a învăța. Problema de cercetare poate fi formulată astfel: *Această cercetare își propune să investigheze în ce măsură sistemul de acordare a notelor, propriu fiecărui profesor, influențează motivația pentru învățare a elevilor din gimnaziu.*

Definirea problemei de cercetare include, de regulă, variabilele de interes pentru cercetător (nota școlară și motivația pentru învățare, în exemplul de mai sus) și relațiile posibile dintre aceste variabile (nota școlară crește, scade sau nu influențează motivația pentru învățare), care urmează să fie investigate. De asemenea, tipul de subiecți implicați în cercetare trebuie să reiasă din definirea sintetică a problemei (profesori și elevi de gimnaziu).

După conturarea problemei de cercetare, provocarea apare în formularea unor *obiective care să ghideze demersul investigativ*.

Stabilirea obiectivelor cercetării își propune găsirea de răspunsuri la întrebările: „De ce se realizează cercetarea?”, „Ce își propune cercetarea?”, respectiv formularea operațională, clară și fără echivoc a finalităților urmărite. Este necesar să se formuleze obiective realiste, care pot fi atinse (Bocoș, 2010), ținându-se cont de limite de timp, buget, resurse umane și operaționale.

Formularea problemei de cercetare și stabilirea unor obiective realiste reprezintă etape de rafinare inițială a parcursului cercetării, care presupun un demers de la general la particular, de tip „pâlnie”.

Etapele de rafinare intermediară constau în definirea variabilelor și a potențialelor relații dintre acestea (ipotezele de cercetare), precum și opțiunea pentru o anumită strategie (design) de cercetare.

Definirea variabilelor unei cercetări este o etapă premergătoare și fundamentală ca importanță în definirea *ipotezelor*. Ipoteza de cercetare specifică relația dintre două

sau mai multe variabile cu scopul testării acestora prin aplicarea unui set de metode și tehnici de măsurare.

Strategia sau designul cercetării specifică modul concret în care vor fi combinate obiectivele, variabilele cercetării, ipotezele și elementele de metodologie. Opțiunea pentru un anumit design al cercetării este succedată de realizarea *cercetării de teren (colectarea datelor)*. *Colectarea datelor* este urmată de *analiza și interpretarea* acestora, formulându-se *concluzii* cu privire la validitatea ipotezelor lansate.

În cuprinsul acestei lucrări, vom aloca spațiu detalierii fiecărei etape de realizare a unei cercetări științifice.

C. VALORILE TEMATICE ÎN CERCETAREA ȘI PROIECTAREA LUCRĂRILOR

În proiectarea lucrărilor de licență, disertație și obținerea gradului didactic I, un demers util vizează alegerea și documentarea asupra unui model științific de colectare, prelucrare, analiză și interpretare a datelor cu privire la fenomenul educațional care prezintă interes pentru candidat.

Din literatura de specialitate (Mauch & Birch, pp. 116-122; Neacșu, 2010 ș.a.), reținem ca prioritare și cu valori funcționale în spațiul educațional următoarele forme/tipuri de cercetare, prezentate sintetic în Tabelul 1.

Tabelul 1. Tipuri/forme/opțiuni metodologice în cercetarea științifică

Tipuri de cercetări	
• Cercetare analitică	• Cercetare corelațional-predictivă
• Cercetare calitativă	• Cercetare proiectiv-demonstrativă
• Cercetare cantitativă	• Cercetare evaluativă
• Cercetare experimentală	• Cercetare de dezvoltare
• Cercetare cvasiexperimentală	• Cercetare experimentală
• Studiul de caz	• Cercetare explorativă
• Cercetare comparativă	• Cercetare istoric-evolutivă
• Cercetare narativă	• Cercetare etnografică
• Cercetare semiologică a discursului	• Cercetare metaanalitică
• Cercetare de opinii, comportamente și credințe	• Cercetare de statusuri
• Cercetare teoretică de analiză a tendințelor	• Cercetare critică
• Cercetare interpretativă	• Cercetare modelatoare
• Cercetare istorică	• Cercetare acțiune ș.a.

Opțiunea candidatului pentru un tip de cercetare este în relație și cu natura tematicii de interes. Este importantă alegerea unui set metodologic care să permită o investigare fidelă a realității educaționale pe care o vizează lucrarea. Pe de altă parte, modul de organizare a informației și structura lucrării sunt influențate de tipul de cercetare ales, precum și de orientarea metodei instrumental-compozițională a studiului (vezi Pierron & Pierron, 1999, Șerbănescu, 2007 ș.a.).

Relevante sunt, de asemenea, tipurile dominante de raționament utilizate în cunoaștere. Pentru științele socio-umane și comportamentale (istorie, educație, psihologie, sociologie ș.a.) sunt importante cele trei mari tipuri de raționamente dominante în logica metodologiei cercetării inițiate. Acestea sunt reductibile la:

- *metoda inductivă*, cu variabile dominante observabile, experimentale, cu proceduri recurente și repetitive, extrapolate experiențial;
- *metoda ipotetico-deductivă*, cu premise și variabile bazate pe legi, teorii, postulate, ipoteze cu șansă de verificabilitate logică;
- *metoda analogică*, cu dominante procedurale, comparative ca argumente științifice, marcată de o limită recunoscută: probabilitatea concluziilor.

În acord cu specificul celor trei raționamente expuse anterior, inițiem, în secțiunea următoare, o discuție privitoare la tipologia lucrărilor care pot fi elaborate de către candidatul la obținerea unui titlu academic.

1. Tipuri de lucrări

În realizarea lucrării de licență, disertație sau gradul I, opțiunea candidatului poate oscila între un demers dominant *teoretic* sau unul orientat către practică (vezi Figura 2). Facem mențiunea că ambele tipuri de demersuri se bucură de aceeași apreciere în câmpul științelor sociale (Hart, 2004). După cum afirmă Verschuren și Doorewaard (2000), pot fi identificate, în funcție de scopul acestora, două tipuri de studii: *studii orientate teoretic* și *studii orientate practic*.

Orientarea către un demers predominant practic va fi susținută de o fundamentare teoretică solidă. În contextul realizării unui studiu teoretic, candidatul va avea în vedere relevanța și utilitatea aspectelor teoretice în explicarea problemei de cercetare (Hart, 1998), care răspunde unei nevoi reale.

O cercetare predominant teoretică poate dobândi un caracter abstract, fiind orientată către o abordare reflectiv-filosofică, etică sau construită pe valori culturale. Alternativa unei cercetări teoretice de tip abstract e reprezentată de demersul *teoretic-aplicativ*, care focalizează probleme de natură politică, socială sau economică (Walliman & Buckler, 2008).

În domeniul științelor sociale, cercetările dominant practice vizează explorarea unor probleme prin intermediul anchetelor, cercetării-acțiune sau de tip observațional, a studiilor de caz sau printr-o analiză a unor cercetări anterioare.

Figura 2 prezintă tipuri de lucrări în raport cu natura demersului de cercetare și tipul de metodă de culegere a datelor. Sunt extrapolate cele două ramuri posibil a fi abordate în elaborarea unei lucrări: *cercetările teoretice*, respectiv *studiile practice* (Walliman, 2004).